

Traversada da giubileum

2 lügl 2005

Ün pêr indicaziuns geograficas ed istoricas

Territori da Sent

Il territori dal cumün da Sent cunfina al nord cull’Austria ed al süd cull’Italia. I’s pudess dir ch’el traversa tuot la Svizra. Cun far la Traversada as vegna a cugnuscher üna gronda part dal terrain da Sent.

1. Val Fenga

La Val Fenga ha cunfins tuottafat specials. Il cunfin Svizra-Austria traversa la vallada, dal Piz Val Gronda (2811.7 m) al piz Paraid Naira (3014.6 m). La part a dretta da l’„Aua Naira“ appartegna al cumün da Sent. Ma eir il Plan da la Chamonna e’l Plan Buer dadour la chamonna sun parts da Sent, adonta chi sun a schnestra da la val. La vart schnestra es ün’enclava dal cumün da Ramosch. Uschè as poja incleger cha Ramosch cunfina cun Ftan.

2. Chamonna da „Heidelberg“

La chamonna Fenga (2264 m) sta sün terrain da Ramosch ed appartegna a la secziun Heidelberg dal Club Alpin Tudais-ch.

Ella es gnüda inaugurada la prüma jada als 19 avuost 1889. Daspö là es ella gnüda ingrondida

e renovada diversas jadas. Hoz vain ella custodida da Bettina e Günther Salner chi as daran ün cordial binsan.

3. Cuolmen Fenga, 2608 m

Il Cuolmen Fenga d'eira plü bod ün pass fich important. Da la vart vers Chöglias as chatta amo in plüs lös vanzs d'üna via preistorica. Eir aint il temp medieval gniva dovrà il pass suvent. Sent vaiva bleras relaziuns cul Paznaun; fin dal 1616 suottastaiva la baselgia dad Ischgl a quella da Sent.

Duos bellas muntognas stan in parada davent dal cuolmen: vers ost il Piz Tschütta (3254.1 m) e vers vest il Piz Fenga o Fluchthorn (3398.8 m).

4. Chöglias

Be la part a dretta da la val appartegna a Sent e sco alp e pas—ch nun ha'la pel cumün grond'importanza. La vart schne-stra invezza ha bels pas-chs pel muvel süt da Vnà e Ramosch.

5. Schonza e Crap Roa

Quia d'eira gnüda construida üna schanza durant las guerras dals Scumpigls Grischuns (intuorn il 1633). Il nom Crap Roa deriva probalbelmaing dal duca frances „Henri de Rohan“. Quel manaiva las truppas francesas in Grischun.

6. Griosch

Plü bod d'eira Griosch abità stà ed inviern. Cun ir dal temp han ils paur bandunà lur chasettas. Quellas sun lura gnüdas dovradas sco prümarians pels paur da Vnà. Dal 1951 ha sdrappà davent üna lavina bod tuot ils prümarians a dretta da la

Val Tiatscha. Ed ingün nu as vess impersognà, ma l'inviern 1999 ha üna lavina straminabla sepuli e ruinà eir divers prümarians da tschella vart da la val.

7. Zuort

Il prüm documaint chi manzuna Zuort datescha dal 1482. Dal 1910 passainta il cuntschaint dirigent ollandais prof. dr. Willem Mengelberg sias vacanzas aint in Zuort. El es uschè inchantà dal lö ch'el cumpra prada e fuond e metta ad ir ün center per musicants ollandais. Dal 1911 fabrica'l la Chasa Mengelberg, la „villa“, e dal 1921 cumainza'l culla construcziun da la chapella da god davo la villa. Dal 1951 moura prof. Mengelberg aint in Zuort. Our dal relasch vain s-chaffida la fundaziun dr. W. Mengelberg.

A partir dal 2003 vain manà Zuort seguaintamaing:

Restorant: Chatrina e Gieri Ritzmann

Pauraria: Annatina e Martin Noggler

8. Crap da la Mammaduonna

Quels chi passan pella prüma jada dasper quist crap via ston til dar ün bütsch, perche la mammaduonna chi sta suot il crap aint nu patischa ch'inchün passa dasper ella via sainza tilla far la reverenza!

9. Jenna

Aint in quist bel clerai visavia al cumünet da Vnà fan las strias lur barlots. Ma nu's farai pissers: las strias vegnan activas pür vers mezzanot!

Da quia davent esa da trar ils frains, inschinà povra schnuoglia, perche i va ter ferm aval fin pro l'En.

10. Punt da l'En e Sur En

Quia es raggiunt il plü bass punct da la Traversada (1112 m sur mar).

La punt veglia es gnüda sdrappada davent d'ün'auazun als 4 october 1868. Causa cha Sur En giovaiva da quel temp üna gronda rolla sco zona industriala ha subit stuvü gnir construida üna punt nouva.

Daspö là ha quist bel fabricat da lain fat frunt a tuot las auazuns. Dal 1970 es gnüda rinforzada la punt per trafic cun camiuns.

Sur En es la plü gronda fracziun da Sent. Hoz nu's poja bod na s'imaginar cha Sur En d'eira üna jada la zona industriala da Sent. Quai d'eira pervi da la forza da l'aua da la Val d'Uina chi schligeriva per bainquant las lavurs.

A Sur En daiva plü bod trais muglins da gran, trais resgias, trais chalcheras, duos chöntscharias, üna favgia, üna tendscharia, üna "splattunza" ed ün muglin da puschas. Da tuot quistas activitats dan perdüttanza be amo ün pêr restanzas. Üna chalchera es conservada dret bain. Hoz ha Sur En ün'importanza turistica.

11. Puntins Ots

Ils Ruinas-chs – quai d'eiran ils abitans d'Uina – vaivan üna jada gronda spranza cha ün dals lur pudess gnir ravarenda. Ma il destin ha vuglù cha üna capacità ecclesiastica es ida a perder: In quist lö ha Alesch d'Uina largià il „latin“...

12. Uina Dadora

Bain agricul cun divers stabilimaints. Plü bod d'eira quai ün cumünin abità tuot on. Il lö vain manzunà la prüma jada in ün'acta da fittanza l'on 1475.

15. Mola

Quista mola dasper la via dà perdüttanza cha da plü bod gniva cultivà granezza in Uina.

Il versin sülla mola tuna:

*Restanzas dal muglin
d'Uina Dadora e Dadaint.
Uschè tuot piglia fin
que tegna adimaint.*

J.V.

14. Uina Dadaint

Dal cumünin d'üna jada sun restats be amo duos stabels: üna chasa d'abitar ed üna stalla e tablà. L'inviern nu sta ingün in Uina. Las terrassas dals chomps da plü bod sun amo bain visiblas.

15. Gallarias dal Quar

La culminaziun dal traget da la Traversada saran las gallarias tras las parais da grippa da la chavorgia dal Quar, construida dal 1910. L'iniziativa da fabbrichar quista via es gnüda da la sezziun Pforzheim dal Club Alpin Tudais-ch.

A quella appartgnaiva quella jada la chamonna Pforzheim chi sta amo adüna – in pac ün bun stadi – pac toc davent da la chamonna Sesvenna.

Il quint final da quist'ouvra nun ha guardà oura pel cumün da Sent gnanc'uschè mal:

Cuosts da construcziun total:	Fr. 32 500.–
Subvenziuns da la confederaziun e dal chantun:	Fr. 19 000.–
Contribuziun da la secziun da Pforzheim:	Fr. 14 000.–
Contibuziun da la società da hoteliers da Scuol:	Fr. 1 000.–
Avanz:	Fr. 1 419.–

Quist avanz d'eira gnü miss in ün fondo per mantegner la via.

16. Sursass

Davo la chavorgia dal Quar posseda il cumün da Sent amo ün'alp da var 650 ha. Quella vain fittada fingià daspö tschientiners als da Mals, perche chargiar l'alp davent da Sent füss massa stantus.

Mincha stà daja qua sül cunfin üna festina speciala: la chargiada d'alp. Cun quai cha l'alp es sün terrain da Sent ston esser preschaints our d'uffizi guardgias da cunfin svizras e'l veterinari da cunfin. Ma eir ils cusgliers cumünals da Sent sun invidats a quista festina, ed uschè daja lioms d'amicizcha sur ils cunfins oura.

17. Pass da Schlingia

Il pass da Schlingia, cuort davo il cunfin, es ün dret sparta-auas european: l'aua chi va vers nord sbocca aint il En e riva a la fin aint il Mar Nair, quella chi va vers süd riva aint il Adisch ed a la fin aint il Mar Adriatic.

18. Chamonna Sesvenna

La bella chamonna Sesvenna dal Club Alpin dal Tirol dal Süd as rechatta sün terrain dal cumün da Mals, ca. 1.5 km davent dal cunfin svizzer, sün ün'otezza da 2256 m. Quia es raggiunt l'ultima etappa da la Traversada.

La famiglia Pobitzer chi maina actualmaing la chamonna as bivgnainta cordialmaing.

distanza: 34.5 km
differenza d'otezza: 1670 m
lingia d'ajer: 23.5 km
kilometers da prestaziun: ca. 50 kmp

Ilis organisaturs: Cla Rauch, Georg Buchli,
Armon Nuotclà, Cristian Juon, Gisep Stricker

TRAVERSADA DA SENT

